

Verslag inventarisatie bijen en angeldragende wespen (Hymenoptera: Aculeata) in Westduinpark en Bosjes van Poot 2015

Martijn Kos

Resultaten

In totaal werden er in de periode van 8 maart 2015 tot en met 29 september 2015 23 bezoeken gebracht aan het Westduinpark waarbij in totaal 67 soorten bijen en angeldragende wespen werden waargenomen. Hiervan waren 44 soorten bijen, 11 soorten graafwespen, 4 soorten plooi vleugelwespen, 3 soorten spinnendoders, 2 soorten langsteelgraafwespen, 1 soort mierwesp, 1 soort goudwesp en 1 soort platkopwesp (zie tabel 1). In de Bosjes van Poot is slechts één aardhommelkoningin gevonden. In het voorjaar zijn hier enige bezoeken gebracht aan het duingrasland aan de Nieboerweg. Hier werden afgezien van enkele andere hommels, die niet tot op soort gedetermineerd konden worden (te ver weg, te snel weg), geen andere soorten wilde bijen of angeldragende wespen aangetroffen. Mede hierdoor zijn geen verdere bezoeken aan de Bosjes van Poot gebracht. Gezien de relatief rijke Aculeatenfauna langs het Afvoerkanaal en in het Westduinpark verwachtte ik hier meer soorten. Meer frequente bezoeken aan dit gebied, ook later in het seizoen zijn nodig om een goed beeld van de Aculeatenfauna te krijgen.

Bijzonder waren de vondst van een mannetje grote kegelbij (*Coelioxys conoidea*) en een vrouwtje van de gedoornde slakkenhuisbij (*Osmia spinulosa*) in het Zenderpark (Radio Scheveningen). De grote kegelbij is in Nederland vanaf 1990 in slechts zeven uurhokken waargenomen en evenals de gastheer kustbehangersbij (*Megachile maritima*) sterk afgenomen en geldt nu als ernstig bedreigd (Peeters en Reemer 2003). In het verleden kwam de grote kegelbij over heel Nederland verspreid voor, nu nog slechts op enkele plekken langs de kust. Ook de gastheer komt nauwelijks meer in het binnenland voor. De kustbehangersbij was al door Frank van der Meer in het Zenderpark aangetroffen (F. van der Meer, pers. med.). Dat de nog zeldzamere parasiet grote kegelbij hier ook blijkt voor te komen onderstreept de bijzondere status van het Zenderpark.

De gedoornde slakkenhuisbij is ook een zeldzame soort die volgens Peeters et al. (2012) in de kalkrijke duinen tussen Katwijk en Bergen aan Zee en in Zuid-Limburg voorkomt. Met deze vondst is nu niet meer Katwijk maar Den Haag de meest zuidelijke vindplaats langs de kust. Het is een karakteristieke soort van het zeedorpenlandschap. De gedoornde slakkenhuisbij is zowel wat betreft bloembezoek als nestgelegenheid kieskeurig. Er moeten zowel genoeg bloeiende composieten als huisjeslakken aanwezig zijn. In de duinen wordt de soort vooral aangetroffen op echt bitterkruid en schermhavikskruid (Peeters et al. 2012).

Naast deze twee zeldzame bijensoorten werden ook nog enkele andere soorten aangetroffen die het vermelden waard zijn omdat ze landelijk de status vrij zeldzaam hebben (Peeters et al. 2012). Dit zijn wat bijen betreft de distelbehangersbij (*Megachile lignisecha*), zilveren fluitje (*Megachile leachella*), gewone kegelbij (*Coelioxys inermis*), duinkegelbij (*Coelioxys mandibularis*), donkere zijdebij (*Colletes marginatus*) en de zwartgespoorde houtmetselbij (*Hoplitis leucomelana*). Van de

aangetroffen wespen zijn de harkwesp (*Bembix rostrata*) en de graafwesp *Tachysphex panzeri* vrij zeldzaam en de letterlijk en figuurlijk schitterende goudwesp *Hedychrum rutilans* (parasiteert bij de bijenwolf, *Philanthus triangulum*) zeldzaam. Hierbij moet vermeld worden dat 'De Wespen en Mieren van Nederland' uit 2004 stamt zodat de gegevens niet meer echt up to date zijn. Zo is *H. rutilans* misschien iets algemener als hij lijkt. Frank van der Meer heeft deze goudwesp dit jaar ook midden in Den Haag aangetroffen (F. van der Meer, pers. med.). Zilveren fluitje, harkwesp en *T. panzeri* zijn algemeen in het Westduinpark, de overige soorten zijn net als landelijk ook zeldzaam in het Westduinpark.

Tabel 1. In 2015 in het Westduinpark en Bosjes van Poot waargenomen soorten bijen en angeldragende wespen met rode-lijstcategorie, landelijke status en landelijke trend.

Soortnaam	Nederlandse naam	RL ¹	Status ²	Trend ³
Apidae s.l.	bijen			
<i>Andrena barbilabris</i>	witbaardzandbij	TNB	zeer algemeen	toegenomen
<i>Andrena bicolor</i>	tweekleurige zandbij	TNB	algemeen	sterk toegenomen
<i>Andrena flavipes</i>	grasbij	TNB	zeer algemeen	sterk toegenomen
<i>Andrena fulva</i>	vosje	TNB	algemeen	geen trend
<i>Andrena haemorrhoea</i>	roodgatje	TNB	zeer algemeen	toegenomen
<i>Andrena tibialis</i>	grijze rimpelrug	KW	vrij algemeen	geen trend
<i>Anthophora plumipes</i>	gewone sachembij	TNB	vrij algemeen	geen trend
<i>Bombus hortorum</i>	tuinhommel	TNB	algemeen	geen trend
<i>Bombus hypnorum</i>	boomhommel	TNB	vrij algemeen	afgenomen
<i>Bombus lapidarius</i>	steenhommel	TNB	zeer algemeen	geen trend
<i>Bombus lucorum</i>	veldhommel	TNB	algemeen	afgenomen
<i>Bombus pascuorum</i>	akkerhommel	TNB	zeer algemeen	geen trend
<i>Bombus pratorum</i>	weidehommel	TNB	zeer algemeen	geen trend
<i>Bombus terrestris</i>	aardhommel	TNB	zeer algemeen	geen trend
<i>Bombus vestalis</i>	grote koekoekshommel	TNB	vrij algemeen	geen trend
<i>Coelioxys conoidea</i>	grote kegelbij	EB	zeldzaam	sterk afgenomen
<i>Coelioxys inermis</i>	gewone kegelbij	BE	vrij zeldzaam	afgenomen
<i>Coelioxys mandibularis</i>	duinkegelbij	KW	vrij zeldzaam	geen trend
<i>Colletes cunicularius</i>	grote zijdebij	TNB	algemeen	toegenomen
<i>Colletes fodiens</i>	duinzijdebij	TNB	algemeen	toegenomen
<i>Colletes marginatus</i>	donkere zijdebij	TNB	vrij zeldzaam	geen trend
<i>Dasypoda hirtipes</i>	pluimvoetbij	TNB	algemeen	geen trend
<i>Epeolus variegatus</i>	gewone viltbij	TNB	vrij algemeen	sterk toegenomen
<i>Halictus confusus</i>	heidebronsgroefbij	TNB	vrij algemeen	geen trend
<i>Heriades truncorum</i>	tronkenbij	TNB	vrij algemeen	geen trend
<i>Hoplitis leucomelana</i>	zwartgespoorde houtmetselbij	TNB	vrij zeldzaam	geen trend
<i>Hylaeus communis</i>	gewone maskerbij	TNB	zeer algemeen	toegenomen
<i>Hylaeus confusus</i>	poldermaskerbij	TNB	algemeen	toegenomen
<i>Hylaeus hyalinatus</i>	tuinmaskerbij	TNB	algemeen	geen trend
<i>Lasioglossum calceatum</i>	gewone geurgroefbij	TNB	zeer algemeen	toegenomen
<i>Lasioglossum morio</i>	langkopsmaragdgroefbij	TNB	algemeen	sterk toegenomen
<i>Lasioglossum semilucens</i>	halfglanzende groefbij	TNB	vrij algemeen	toegenomen
<i>Lasioglossum sexstrigatum</i>	gewone franjegroefbij	TNB	zeer algemeen	geen trend
<i>Megachile centuncularis</i>	tuinbladsnijder	KW	algemeen	geen trend
<i>Megachile leachella</i>	zilveren fluitje	KW	vrij zeldzaam	geen trend
<i>Megachile ligniseca</i>	distelbehangersbij	BE	vrij zeldzaam	geen trend
<i>Megachile versicolor</i>	gewone behangersbij	TNB	vrij algemeen	toegenomen
<i>Osmia spinulosa</i>	gedoornde slakkenhuisbij	KW	zeldzaam	geen trend
<i>Sphecodes crassus</i>	brede dwergbloedbij	TNB	vrij algemeen	toegenomen
<i>Sphecodes gibbus</i>	pantserbloedbij	TNB	vrij algemeen	geen trend
<i>Sphecodes longulus</i>	kleine spitstandbloedbij	TNB	vrij algemeen	geen trend
<i>Sphecodes miniatus</i>	gewone dwergbloedbij	TNB	algemeen	toegenomen
<i>Sphecodes monilicornis</i>	dikkopbloedbij	TNB	zeer algemeen	toegenomen
<i>Sphecodes pellucidus</i>	schoffelbloedbij	TNB	algemeen	toegenomen
Sphecidae	langsteelgraafwespen			
<i>Ammophila sabulosa</i>	grote rupsendoder	-	algemeen	afgenomen
<i>Podalonia hirsuta</i>	ruige aardrupsendoder	-	vrij zeldzaam	afgenomen
Crabronidae	graafwespen			
<i>Bembix rostrata</i>	harkwesp	-	vrij zeldzaam	afgenomen
<i>Cerceris rybyensis</i>	groefbijendoder	-	algemeen	stabiel
<i>Crossocerus quadrimaculatus</i>	steekmuggendoder	-	algemeen	stabiel
<i>Diodontus minutus</i>	-	-	algemeen	stabiel

<i>Diodontus tristis</i>	-	-	vrij algemeen	afgenomen
<i>Dryudella stigma</i>	slanke wantsendoder	-	vrij algemeen	toegenomen
<i>Nysson trimaculatus</i>	-	-	minder algemeen	toegenomen
<i>Oxybelus uniglumis</i>	-	-	algemeen	afgenomen
<i>Philanthus triangulum</i>	bijenwolf	-	algemeen	toegenomen
<i>Tachysphex nitidus</i>	-	-	vrij algemeen	stabiel
<i>Tachysphex panzeri</i>	-	-	vrij zeldzaam	stabiel
Mutillidae	mierwespen			
<i>Smicromyrme rufipes</i>	gewone mierwesp	-	algemeen	stabiel
Pompilidae	spinnendoders			
<i>Episyron rufipes</i>	-	-	algemeen	stabiel
<i>Evagetes pectinipes</i>	-	-	minder algemeen	afgenomen
<i>Pompilus cinereus</i>	grijze spinnendoder	-	algemeen	stabiel
Vespidae	ploovleugelwespen			
<i>Ancistrocerus gazella</i>	-	-	vrij algemeen	afgenomen
<i>Ancistrocerus parietum</i>	-	-	vrij algemeen	afgenomen
<i>Symmorphus bifasciatus</i>	-	-	algemeen	stabiel
<i>Vespula vulgaris</i>	gewone wesp	-	algemeen	stabiel
Chrysididae	goudwespen			
<i>Hedychrum rutilans</i>	-	-	zeldzaam	afgenomen
Bethylidae	platkopwespen			
<i>Epyris brevipennis</i>	-	-	-	-

¹ Rode-lijstcategorieën uit Peeters en Reemer (2003). TB: thans niet bedreigd, KW: kwetsbaar, BE: bedreigd, EB: ernstig bedreigd. Voor wespen bestaat er geen rode lijst.

² Status voor bijen gebaseerd op het aantal uurhokken waarin de soort is aangetroffen in de periode 1990-2011 (Peeters et al. 2012), status voor wespen gebaseerd op het aantal uurhokken waarin de soort is aangetroffen in de periode 1980-1999 (Peeters et al. 2004).

³ Trend voor bijen uit gebaseerd op vergelijking van aantal uurhokken waarin soort is aangetroffen in de periode 1900-1989 en de periode 1990-2011 (Peeters et al. 2012), trend voor wespen vergelijking periode 1950-1979 en periode 1980-1999 op basis van uurhokken (Peeters et al. 2004).

Aanbevelingen voor beheer

Intensieve berijding of betreding van kalkrijke graslanden decimeert het aantal slakkenhuisjes en daarmee de overlevingskansen van in slakkenhuisjes nestelende bijensoorten (Raemakers en Smits, 2012). Naast de gedoornde slakkenhuisbij komt ook de vrij zeldzame gouden slakkenhuisbij (*Osmia aurulenta*) in het Westduinpark voor (F. van der Meer, pers. mededeling). Voor het behoud van de populaties van de gedoornde slakkenhuisbij en de gouden slakkenhuisbij in het Westduinpark is het ten zeerste aan te bevelen dat een gedeelte van Radio Scheveningen omheind blijft om overmatige betreding te voorkomen. De kans op intensievere betreding lijkt groot bij verwijdering van de bestaande omheining gezien de geringe omvang en ligging van het gebied. Als het geplande fietspad gerealiseerd is wordt het gedeelte ten westen daarvan, waar de gedoornde slakkenhuisbij gevonden is, compleet door fiets- en voetpaden ingesloten. Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat het hier voorkomen van deze soort te danken is aan het afgesloten zijn van het gebied. Ook bij het inzetten van grote grazers zoals runderen lijkt terughoudendheid op zijn plaats. Het zou goed zijn als het gebied ten westen van het geplande fietspad omheind blijft. Nu al laten veel mensen illegaal hun hond in het Zenderpark uit, vrijwel elke keer dat ik het bezocht kon ik dit waarnemen.

De duinen bieden voor veel bijen en wespen ideale nestgelegenheden met snel opwarmend kaal zand en stijlwandjes. Ze zijn echter ook veelal droog en voedselarm waardoor de situatie wat betreft het voedselaanbod een stuk minder

gunstig is. Ruderale vegetaties zijn in voedselarme gebieden van grote betekenis voor bijen hoewel ze in het natuurbeheer vaak als negatief worden gezien. Het behouden of creëren van bloemrijkere storingsvegetaties in extreem voedselarme gebieden kan de voedselsituatie van de lokale bijenfauna sterk verbeteren (Raemakers en Smits 2012). Concreet zijn dat in het Westduinpark bijvoorbeeld plekken waar planten als distels (*Cirsium*, *Carduus*) en grote klit (*Arctium lappa*) groeien. Vooral hommels (*Bombus*) en behangersbijen (*Megachile*) bezoeken deze bloemen vaak. Zo is het enige exemplaar van de distelbehangersbij (*Megachile ligniseca*) aangetroffen op speerdistel (*Cirsium vulgare*) en het enige mannetje van de grote koekoekshommel (*Bombus vestalis*) op grote klit. Wat betreft de verbetering van het voedselaanbod voor wilde bijen valt er ook winst te behalen door groengebieden zoals plantsoenen die grenzen aan het Westduinpark en Bosjes van Poot aantrekkelijker te maken voor bijen. Een goed voorbeeld is de Kwartellaan waar een bloemenweide met inheemse plantensoorten is aangelegd en waar voor bijen aantrekkelijke struiken zijn geplant. De effectiviteit hiervan wordt geïllustreerd door het feit dat ik in 2014 een vrouwelijke kustbehangersbij, die waarschijnlijk haar nest in het Westduinpark had, op de Kwartellaan heb zien fourageren op knoopkruid (*Centaurea jacea*).

Misschien ten overvloede wil ik hier nog eens benadrukken dat het opstellen van bijenkasten in het Westduinpark onwenselijk is vanwege het gevaar van concurrentie met wilde bijen (Raemakers en Smits, 2012; van der Spek, 2012). Zeker omdat hier met de grote kegelbij tenminste één ernstig bedreigde bijensoort voorkomt. De hoeveelheid honingbijen die in het westduinpark foerageren is nu al erg groot (eigen waarneming). Staatsbosbeheer hanteert de regel honingbijvolken niet te plaatsen binnen 1,5 km van plekken waar relictpopulaties van zeldzame bijensoorten voorkomen die uit Nederland dreigen te verdwijnen dwz. soorten die als ernstig bedreigd of verdwenen op de rode lijst (Peeters en Reemer 2003) staan (van der Spek, 2012). Gezien de geringe oppervlakte van het Westduinpark en Bosjes van Poot en het feit dat het niet duidelijk is waar de grote kegelbij en zijn gastheer in het gebied verder nog voorkomen zou voor het gehele gebied een verbod op het plaatsten van honingbijvolken moeten gelden. Overigens heb ik de kustbehangersbij in 2014 aan de rand van het Westduinpark bij de Laan van Poot ter hoogte van huisnummer 280 waargenomen het is dus goed mogelijk dat de grote kegelbij ook in dit deel van het Westduinpark te vinden is.

Geciteerde literatuur

Peeters, T.M.J., C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit, H.H.W. Velthuis, 2004. De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera: Aculeata). Nederlandse Fauna 6: 1-507

Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, C. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer, 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). – Natuur van Nederland 11, Naturalis Biodiversity Center & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden

Peeters T.M.J. en M. Reemer, 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.) - Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. Stichting European Invertebrate Survey - Nederland

Raemakers, I.P., J. Smits, 2012. Bescherming en beheer. In: Peeters, T.M.J., H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, F. van der Meer, I.P. Raemakers, W.R.B. Heitmans, C. van Achterberg, M. Kwak, A.J. Loonstra, J. de Rond, M. Roos & M. Reemer, 2012. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). – Natuur van Nederland 11, Naturalis Biodiversity Center & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden: 109-116

Spek, E. van der. 2012. Effecten van honingbijen, *Apis mellifera*, op insecten in natuurterreinen. Entomologische berichten 72 (1-2): 103-111

Contact

martijnkos75@gmail.com